

Opstand

Anoniem, Allegorie op de tirannie van de hertog van Alva in de Nederlanden, 1622-1625 (olieverf op doek). Collectie Zeeuws Genootschap. Foto Ivo Wennekens.

Dit is Zeeland

Protestanten en opstandelingen worden op bevel van Filips II gemarteld en ter dood veroordeeld.

Het gevolg van Alva, bestaande uit adviseurs en katholieke geestelijken, spoort hem in zijn regime van terreur aan.

Op de Grote Markt in Brussel worden verschillende edelen publiekelijk terechtgesteld. Op de voorgrond vist Margaretha van Parma, Alva's voorganger, uit een vijver van bloed waardevolle bezittingen van de terechtgestelden.

De leden van de Staten-Generaal, het Nederlandse parlement, zijn monddood gemaakt.

Op de troon zit de hertog van Alva, die in 1567 is aangesteld door koning Filips II van Spanje, om de onrust in de Nederlanden neer te slaan.

De zeventien provinciën worden voorgesteld door evenzoveel maagden die aan de leiband liggen. Ze smeken Alva om verdraagzaamheid ten opzichte van andere religieuze overtuigingen en om lagere belastingen.

Aanleiding tot de strijd

In de 16e eeuw maakt Nederland deel uit van het Heilige Roomse Rijk. In 1555 komt Nederland onder de heerschappij van koning Filips II van Spanje. Al onder zijn vader, keizer Karel V, is het onrustig, omdat veel Nederlanders zich aangetrokken voelen tot de religieuze opvattingen van Luther en Calvijn.

Dit allegorische schilderij is gebaseerd op een prent die in 1622 is uitgegeven door Jan van de Venne in Middelburg met als titel 'Afbeeldinghe van den ellendighen staet der Nederlanden, onder de wreede tijrrenne van den Hertoghe Alba'. Het is dan al bijna 50 jaar geleden dat Alva de Nederlanden heeft verlaten. Het schilderij is dan ook niet zo zeer een propagandamiddel, maar een aandenken aan de vrijheidsstrijd.

Het Wapentapijt

Om de serie compleet te maken, laten de Staten van Zeeland een wapentapijt maken. Het toont de nieuwe staatsvorm met in het midden het wapen van Zeeland en daaromheen die van de zes stemgerechtigde steden: Middelburg, Goes, Vlissingen, Zierikzee, Tholen en Veere. Willem van Oranje neemt als Eerste Edele van Zeeland een centrale plaats in.

Wapentapijt, Middelburg, 1602-1604 (wol, zijde). Ontwerp Karel van Mandere, kartonschilder Huybrecht Leyniers, wever Atelier Francijntje Obry. Collectie Provincie Zeeland. Foto Ivo Wennekens.

Opdrachtgeverschap

In 1591 nemen de Staten van Zeeland het besluit om een wandtapijt te laten maken van de slag bij Bergen op Zoom. De opdracht van een dergelijk tapijt past goed bij de ambities van het gewest. Wanneer het in 1595 gereed is, wordt het opgehangen in de grote zaal op de eerste verdieping van het prinslogement. Hier worden belangrijke gasten van de Staten van Zeeland, waaronder stadhouder Maurits van Nassau, ontvangen. In hetzelfde jaar wordt besloten om een hele serie wandtapijten te laten maken met daarop alle cruciale wapenfeiten uit de strijd tegen de Spanjaarden in de Zeeuwse wateren.

De wandtapijten worden ontworpen door Hendrik Cornelisz. Vroom (c. 1562-1640), de grondlegger van de Nederlandse zeeschilderkunst. Voor deze opdracht bezoekt Vroom de verschillende locaties waar de strijd zich heeft afgespeeld en spreekt hij met ooggetuigen van de gevechten, zoals Joos de Moor en Pieter Reijgersbergh, om deze goed te kunnen verbeelden.

Productie van de wandtapijten

De tapijten zijn geweven van een combinatie van fijne geplukte wol en fijne zijdedraden. Aan een wandtapijt, zoals bijvoorbeeld De Slag bij Rammekens, hebben drie mannen op een enkel weefgetouw naast elkaar gewerkt. Het zal hen bijna een jaar hebben gekost om het ca. 7,5 meter lange tapijt te voltooien. Het eerste tapijt, De Slag bij Bergen op Zoom, is gemaakt in Delft in het atelier van François Spierinck. De Staten van Zeeland vinden dat de productie nogal lang duurt en geven de volgende twee opdrachten aan Jan de Maecht die intussen een tapijtatelier in Middelburg heeft geopend. De overige tapijten worden door Jans' zoon Hendrik de Maecht geweven. Het laatste tapijt, het Wapentapijt, wordt onder leiding van Hendrik's weduwe Francijntje Obry in 1604 afgerond. Voor alle tapijten in het atelier De Maecht zijn de ontwerpen overgebracht naar kartons door Huybrecht Leyniers.

Restauratie

In 1953 besluiten de Provinciale Staten om de wandtapijten eens goed te laten restaureren. De eeuwen hebben namelijk hun tol geëist op de staat van de tapijten. De 'Werkplaats tot Herstel van Antiek Textiel', tegenwoordig ICAT Textielrestauratie, krijgt hiervoor de opdracht. Er wordt gekozen voor een grondige restauratie waarbij vaak hele draden worden vervangen. In 1954 wordt het Wapentapijt als eerste wandtapijt gerestaureerd. Het laatste tapijt is af in 2004. De restauratiemedewerkers hebben vaak verschillende specialisaties; de ene behandelt de golven, de ander doet voornamelijk vlaggen. Per vierkante meter duurt de restauratie gemiddeld 120 weken van 40 manuren.

Meer informatie over de Zeeuwse wandtapijten is onder andere te vinden in: K. Heyning, *De tapijten van Zeeland*, Middelburg: Zeeuws Museum, 2007 (verkrijgbaar in de museumwinkel).

Het vervolg van de strijd

Met het einde van de strijd in de Zeeuwse wateren in 1576 is de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) nog lang niet ten einde. Zowel op het water als op het land blijven Zeeuwen betrokken bij de strijd tegen de Spanjaarden.

Aert Verbeeck, Penning op de slag op het Slaak, 1631 (zilver). Collectie Zeeuws Genootschap. Foto Anda van Riet.

J. Loeff, Penning op de slag op het Slaak, 1631 (zilver). Collectie Zeeuws Genootschap. Foto Anda van Riet.

Slag op de Slaak

In een poging om Holland en Zeeland van elkaar te scheiden stuurt de Spaanse landvoogdes Isabella van Oostenrijk op 10 september 1631 een vloot van 90 kleine en grote schepen richting de Zeeuwse wateren. Twee dagen later is de vloot in de buurt van Sint Philipsland. Stadhouder Frederik Hendrik geeft de admiraaliteiten van Zeeland en Holland opdracht om zoveel mogelijk schepen te leveren. Met 50 schepen sterk halen ze de Spanjaarden in.

De laatste varen daarom in de avond het Slaak op, een voor hen onbekende nauwe getijdengeul. Terwijl een dikke mist opkomt, valt de Staatse vloot aan. De hele nacht en ochtend bestoken ze de Spanjaarden met kanonnen. Vele van hun schepen worden geraakt en de bemanning en soldaten proberen te vluchten. Op land worden ze echter opgewacht door Staatse soldaten en krijtsgewand gemaakt en in de verlaten stad Reimerswaal gevangengezet. Slechts enkele Spaanse schepen weten te ontkomen.

J. Loeff, Penning op het beleg van Hulst, 1645 (zilver). Collectie Zeeuws Genootschap. Foto Anda van Riet.

Beleg van Hulst

Tegen het eind van de Tachtigjarige Oorlog is Hulst nog steeds in Spaanse handen. Het Staatse leger wil de stad veroveren. Hoewel Hulst zwaar versterkt is, heeft de Spaanse gouverneur aanvankelijk slechts 600 manschappen tot zijn beschikking. Net voor de komst van de Staatse krijgsmacht krijgt hij versterking van enkele regimenten. Het Staatse leger met 15.000 manschappen overtreft het Spaanse leger.

De strijd om de stad verloopt in twee fasen. In oktober 1645 wordt de oostzijde van Hulst met voetsoldaten en kanonnen aangevallen en ingenomen. Vervolgens geeft stadhouder Frederik Hendrik bevel om het midden van de stad te bombarderen. Een Spaanse verrassingaanval met 250 ruiters mislukt; ze lopen in de val en komen bijna allemaal om. Op 4 november, na 18 dagen van belegering, geeft de Spaanse gouverneur zich over.